

Regeringskansliet
Landsbygds- och infrastrukturdepartementet
li.remissvar@regeringskansliet.se samt li.fjr@regeringskansliet.se

Remissvar från SVK Mellansvenska, en lokalavdelning inom Svenska Vorstehklubben (SVK), en specialklubb inom Svenska Kennelklubben. Delbetänkande Jakt och fiske i renbetesland SOU2023:46

Diarienummer: LI2023/03401, Remissinstans: Svenska Kennelklubben

1. Rådande rättsläge sedan 1886

RK beskriver inledningsvis att rättigheterna till jakt och fiske på statens mark har varit föremål för lagstiftning i snart 150 år. Under denna tid har renskötare haft egen rätt till jakt och fiske, men inte rätt att upplåta jakt och fiske på statens mark.

1886 års lag

De rättigheter som enligt lagen ingick i renskötselrätten var, förutom renbete, bland annat rätten till skogsfång, jakt och fiske. I lagen föreskrevs att samerna inte fick upplåta de rättigheter som ingick i renskötselrätten. Motsvarande reglering har funnits i senare renbeteslagar och kvarstår i dagens lagstiftning.

1971 års rennäringslag

I lagen anges att en samebymedlem får jaga och fiska på utmark inom de delar av byns betesområde som hör till renbetesfjällen eller lappmarkerna, när renskötsel är tillåten där. Om staten upplåter jakt och fiske på sådana marker får det ske endast under förutsättning att det kan ske utan avsevärd olägenhet för renskötseln.

Svenska Samernas Riksförbund, SSR begärde under lagstiftningsarbetet att rätten till upplåtelse borde tillkomma samebyarna. Enligt de sakkunniga var det dock uppenbart att endast en statlig förvaltning kunde komma i fråga för upplåtelser. En samisk förvaltning torde enligt de sakkunniga i praktiken inte kunna utformas så att den innefattade tillräckliga garantier för att övriga befolkningsgruppers intressen blev tillgodosedda i skäligen omfattning.

1981 Skattefjälldomen

Under 1960-talet väcktes talan mot staten i Skattefjällsmålet. Målet handlade bland annat om vem som hade äganderätten till samebyarnas åretruntmarker i norra Jämtland.

I Skattefjälldomen 1981 avslog Högsta domstolen samebyarnas talan om bättre rätt till markerna. I domen uttalades att renskötselrätten på skattefjällen uttömmande reglerades genom renbeteslagstiftningen.

1993 Den fria småviltsjakten

1993 infördes reformen om den fria småviltsjakten. Reformen innebar att länsstyrelserna inte bara får – som det stod tidigare – utan ska upplåta småviltsjakt och handredskapsfiske. När bestämmelserna tillkom innebar det en betydande utvidgning av allmänhetens möjligheter att utöva småviltsjakt på dessa marker.

Vår bedömning:

Vi anser att den rättspraxis som legat till grund för lagstiftningen sedan 1886 om upplåtelse av jakt och fiske på statens mark bör fortsätta att gälla.

Vi noterar att HD i sin dom 1981 slår fast att renskötselrätten uttömmande reglerades genom renbeteslagstiftningen. I Girjasdomen kommer HD till en annan slutsats baserat på en i vår mening radikal nytolkning av urminnes hävd.

Vi noterar också att de sakkunniga 1971 kom till en annan slutsats än RK:s sakkunniga när det gäller samebyarnas förutsättningar för upplåtelse av jakt och fiske på statens mark.

2. Girjasdomens utgångspunkter och slutsatser

I Girjasdomen 2020 kom Högsta domstolen fram till att Girjas sameby inom sitt område på mark under statens omedelbara disposition ovanför odlingsgränsen har en ensamrätt i förhållande till staten att upplåta småviltsjakt och fiske. Denna ensamrätt grundas på urminnes hävd och gäller trots att rennäringslagen inte ger samebyn någon sådan rätt.

Den urminnes hävd som domen bygger på rör sig bland annat om historiska, geografiska och befolkningsmässiga omständigheter från 1500-talets mitt till mitten av 1700-talet.

Vår bedömning:

Vi anser att det är otillfredsställande att basera rättigheter om urminnes hävd på historiska förhållande flera hundra år bakåt i tiden och därmed bortse från senare samhälls- och rättsutveckling som i modern tid också bygger på demokratiskt fattade beslut i Sveriges riksdag.

Vi visar också till särskilt yttrande i RK:s delbetänkande som ytterligare komplicerar den tolkning av urminnes hävd som ligger till grund för Girjasdomen.

Särskilt yttrande av sakkunniga Eva Kvist (Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksoalaiset)

STR-T ställer sig också kritisk till det tidsspann som är valt för att begränsa utredningen kring och därmed exkludera övrig tid för fastställande av rätten till markanvändning. Bedömningen att tiden före 1500-talet inte är intressant innebär att relevant dokumentation från bland annat 1300-tal, bevarad i Riksarkivet, som visar på historiskt fastställande av rättigheter till marker för det kvänska folket, ej tas i beaktande. Bedömningen att från 1750 fram till i dag inte har betydelse för denna utredning kan också ifrågasättas. Det handlar om 270 år med händelserik historia och ökande konkurrens. En konkurrens om markerna som ligger till grund för dagens olika rättstvister, konflikter mellan folkgrupper och mellan olika intressen. En tidsperiod på 270 år är en tillräckligt lång period för att en urminnes rätt rent juridiskt ska kunna uppärbetas och förloras ett antal gånger.

3. Girjasdomen åsidosätter tidigare rättsläge

När det gäller Girjasdomens inverkan på tidigare tidigare rättsläge har RK gjort följande uttalande:

I diskussionen i anslutning till Girjasdomen och dess prejudikatvärde har påståenden framförts om att upplåtelseförbudet i 31 § rennäringslagen – där det anges att en sameby inte får upplåta rättigheter som ingår i renskötselrätten – skulle ha inneburit ett utsläckande av rättigheter genom lag. Kommittén delar inte denna uppfattning. Ett upplåtelseförbud är en inskränkning i en rättighetshavares befogenhet; inte ett utsläckande av själva rättigheten.

Dessutom är Girjasrättigheter – ensamrättigheter grundade på urminnes hävd – mer omfattande än den rätt att jaga och fiska som kommer till uttryck i lagstiftningen.

Vår bedömning

Detta är djupt otillfredsställande och innebär att RK med stöd i Girjasdomen därmed åsidosätter den lagstiftningen som påbörjades 1886 och senare lagstiftning som beslutats av Sveriges riksdag.

4. Samebyarnas övertagande av den urminnes hävden

I rennäringslagen (1971:437) framgår att rätten att använda mark och vatten till underhåll för sig och sina renar bara får utövas av den som är medlem i en sameby.

Vår bedömning

Vi anser att det inte är rimligt att den urminnes hävd som slås fast i Girjasdomen, nu med stöd av lagen 1971, ska ge samebyarna en ensamrätt. Detta innebär att en enligt HD upparbetat urminnes hävd för snart tre hundra år sedan, med stöd av en lag från 1971, exklusivt skall tillfalla dagens samebyar. Därmed åsidosätta man med hjälp av nyare lagstiftning de rättigheter som andra minoriteter, lokalbefolkningen och övriga svenska medborgare kan ha haft enligt urminnes hävd.

5. Girjasdomen leder till uppenbart orimliga konsekvenser

RK har också bedömt konsekvenserna av sina förslag och skriver bland annat:

Området uppskattas totalt sett täcka mer än hälften av Sveriges yta. Att det handlar om en uppskattning beror på att vinterbetesmarkernas gränser inte fullt ut är bestämda, utan beror på var renskötelsen bedrivs "av ålder".

RK redogör också för det antal personer som enligt förslaget skulle få ensamrätt till upplåtelse av jakt och fiske på halva Sveriges yta:

Rennäringen i det aktuella området bedrivs av 3 800 renägare (ungefär 3 100 i Norrbottens län, 340 i Västerbottens län och 370 i Jämtland och Dalarna) organiserade i 43 samebyar. Det totala antalet renar i vinterhjorden uppgår till cirka 140 700 i Norrbottens län, 51 900 i Västerbottens län och 45 600 i Jämtland och Dalarna.

De flesta renägare – över 70 procent i Norrbotten och drygt 50 procent i Jämtland och Dalarna – har bara ett fåtal djur (färre än 50 renar per ägare).

Företagen inom rennäringen kan således närmast jämföras med andra små- eller mikro-företag som ofta beskrivs som nyttomaximerare snarare än som vinstmaximerare.

Vår bedömning

Det är enligt vår mening knappast förenligt med en allmän rättsuppfattning att RK:s förslag leder till den uppenbart orimliga konsekvensen att ett par hundra renägare, som har rennäring som yrke, och övriga som bi- eller fritidsverksamhet skall ha ensamrätt till att upplåta rätt till jakt och fiske på halva Sveriges yta.

6. Småviltjaktens påverkan på renskötelse

Småviltjaktens omfattning

När det gäller småviltjaktens omfattning skriver RK följande:

Cirka 9 500 svenska medborgare (0,12 procent av befolkningen i åldern 18–80 år) jagade årligen småvilt i renskötseområdet under perioden 2015–2021. Till detta kommer drygt 4 000 utländska jägare per år. Det totala antalet jakt dagar i området var drygt 46 000 per år.

Småviltsjakten är inte jämnt fördelad över vare sig tid eller rum. Således inföll mer än 50 procent av alla jakt dagar mellan den 25 augusti och den 30 september.

Småviltjaktens påverkan på renskötelsen

RK har försökt göra en objektiv bedömning av vilken effekt småviltjakten har för samebyarnas slaktintäkter, men kommit till följande slutsats:

Med de uppgifter som varit tillgängliga har det inte varit möjligt att få tillräckligt stabila resultat i den analys som har gjorts av jakt dagarnas samband med samebyarnas slaktintäkter för att kunna dra några slutsatser om hur det förhåller sig.

Vår bedömning:

Det har alltid varit småviltjägarnas ambition att bedriva en etisk och hänsynsfull jakt och undvika att störa betande renar. Som vid all annan delad markanvändning kan störningar och konflikter uppstå. Detta löses bäst genom dialog och ömsesidigt hänsynstagande och kommer sannolikt inte att påverkas oavsett vilken lagstiftning som gäller.

7. Renmarkskommitténs begränsningar

Trots det rättsläge man hävdar har RK kommit fram till att en ovillkorad överlåtelse till samebyarna av rätten att upplåta jakt och fiske på statens mark leder till orimliga konsekvenser:

Domen (Girjasdomen) betyder egentligen en ovillkorad övergång till samebyarna av rätten till upplåtelse av rätt till jakt och fiske. Men kommittén anser ändå att det vore att gå för långt och anser trots den rättsliga utgångspunkten att överlåtelsen skall ske med vissa begränsningar för att tillgodose andra gruppers intressen

Kommittén ser det som nödvändigt att i en slutlig reglering åstadkomma en balans där samebyarnas starka rättigheter respekteras, samtidigt som skälig hänsyn tas till de befogade intressen som finns hos andra; i detta fall intresset av att kunna utöva jakt och fiske på den statligt disponerade marken i fjällområdet

Vår bedömning:

RK:s förslag till begränsningar avviker därmed från den ovillkorade rätt man kommit fram till med stöd i Girjasdomen.

RK gör här en skönsmässig bedömning utifrån rådande samhällsförhållanden. Detta visar enligt vår mening att den renodlade juridiska bedömning som stora delar av betänkandet bygger på inte är en rimlig utgångspunkt för en slutgiltig lösning.

8. Slutsatser

Utgångspunkten för RK var att anpassa gällande lagstiftning till utfallet i Girjasdomen. Detta har medfört att fokus har legat på en juridisk bedömning som konkluderar med en ovillkorad rätt för samebyarna att upplåta rätt till jakt och fiske på staten mark.

Samtidigt har RK kommit fram till att denna rätt ändå inte bör vara ovillkorad på grund av att hänsyn skall tas även till andra gruppers behov. Detta har också slagits fast i tilläggsdirektiv (N 2021:02) till RK.

Vi gör bedömningen att utgångspunkten och direktiven för Renmarkskommittén var felaktiga när de alltför ensidigt fokuserade på en juridisk utredning som dessutom inte får fullt genomslag i delbetänkandet.

9. Yrkande

Svenska vorstehklubben/Mellansvenska yrkar på att de förslag RK har lagt fram inte bör genomföras.

Vi yrkar också att man nu från statens håll utreder och tar fram en modern lagstiftning som tar hänsyn till och väger samman alla olika intressen som berörs.

Vi instämmer också i Svenska Jägareförbundets och Svenska Vorstehklubbens yrkanden

SVK Mellansvenska

Lokalavdelning inom Svenska Vorstehklubben

En specialklubb inom Svenska Kennelklubben